

Matematikai nyelvészet és gépi
fordítás az MTA Számítástechnikai
Központjában 1962-1972

- 1960 körül Európa számos országában folytak már számítógépes nyelvészeti kutatások. A számítógépes alkalmazáshoz a létezőknél sokkal pontosabb nyelvtanokra, felhasználásukhoz pedig a számítógép számára érthető elemző algoritmusokra volt szükség. 1960-ban a *Voproszy jazykoznanija* c. szovjet nyelvészeti folyóiratban jelent meg Grigorjev akadémikus rövid összefoglalása a szovjet Akadémia állásfoglalásáról, amely szorgalmazza a gépi fordítási és strukturális nyelvészeti kutatások előmozdítását.

- Az MTA Nyelv- és Irodalomtudományi Osztálya 1961-ben szervezett egy ún. nyelvészaktívát, amely a szovjet akadémia szellemében foglalt állást a számítógépes és strukturális nyelvészeti kutatások előmozdításáról. Kalmár László matematikus akadémikus azt javasolta, hogy az MTA Nyelvtudományi Intézetében jöjjön létre egy strukturális nyelvészeti, az MTA Számítástechnikai Központjában (=SZK) pedig egy számítógépes nyelvészeti kutatócsoportot.

- 1962 márciusban az SZK, a Nyelvtudományi Intézet (NYTUD) és az MTA Elnökségének Kibernetikai Bizottsága konferenciát szervezett a matematikai nyelvészet kérdéseiről. A résztvevők között találjuk a Műszaki Egyetem Nyelvi Intézetének néhány munkatársát (Hell György, Sipőczy Győző), Papp Ferencet (Debreceni Egyetem) és Dömölki Bálintot, Kiefer Ferencet (SZK) és nem utolsósorban Kalmár László és Rényi Alfréd akadémikusokat.

- 1962 őszén az SZK-ban megalakul a számítógépes nyelvészeti, az NYTUD-ban pedig a strukturális nyelvészeti kutatócsoport. Az előbbi három teljes (Kiefer Ferenc, Varga Dénes, Petőfi S.János) és három félállású kutatóval indult és 1973-ban vált önálló kutatócsoporttá, amely 1972-ig működött.
- Az SZK-ban 1960 óta működött már az M-3 számítógép (amely 1965-ben Szegedre került). A számítógép operatív memóriája egy 1024 szó tárolására képes mágnesdob volt, amelyet fokozatosan bővítettek.

- Az M-3 770 elektroncsőből és 2000 diódából állt, nagy meleget termelt, és sok probléma volt a hűtésével. Ennél nagyobb probléma volt, hogy a gép operációs rendszerrel, fordítóprogramokkal nem rendelkezett, és kizárólag gépi kódban lehetett programozni.
- A nyelvi elemzés algoritmusainak gépi kódban történő programozása rendkívül körülményes volt, ezért a kutatók egyre inkább elméleti kérdések megoldására összpontosították figyelmüket.

- 1965-ben az SZK új korszerűbb számítógépet kapott: az URAL 2-t. A számítógép központi egysége elektroncsövekre épült. Elsősorban tudományos számítások végzésére használták. Perifériái közé elektronikus írógép, lyukkártya- és lyukszalag-olvasó, nyomtató, mágnesdob, mágnesszalag tartoztak. Az URAL 2 már alkalmas volt bizonyos nyelvi elemzések elvégzésére is.

- A SZK matematikai nyelvészeti kutatócsoportja 1963-ban indította el a *Computational Linguistics* c. kiadványt. A publikált cikkek a magyarországi számítógépes nyelvészeti munkákról tájékoztattak. A szerzők között nemcsak a SZK munkatársai, hanem egyetemi (Szeged, Debrecen, BME) kutatók is szerepelnek.

- A cikkek túlnyomó többsége az orosz-magyar gépi fordítás kérdéseivel foglalkozott. Az ALPAC (1965) jelentés után azonban a gépi fordítási kísérletek háttérbe szorultak, és a kutatók érdeklődése a számítógépes elemzés egyéb területeire is kiterjedt: folklór, irodalmi művek, népdalok. Ugyanakkor nagyobb hangsúlyt kaptak az elméleti munkák is (a formális grammatikai modellek vizsgálata).

- Az M-3 jelentősége: „idézet”

- A Számítógépes Nyelvészeti Csoport 1972-ig működött. Akkor szűnt meg, amikor az SZK és az AKI (Automatizálási Kutatóintézet) összeolvadásából 1973-ban létrejött a SZTAKI (=Számítástechnikai és Automatizálási Kutatóközpont). A *Computational Linguistics* utolsó száma 1969-ben jelent meg. 1973-ban *Computational Linguistics and Computer Languages* címen jelent meg újra a SZTAKI kiadványaként.